

RESTITUIRI PRIVITOARE LA ISTORICUL ARHEOLOGIEI NEMȚENE. *IN MEMORIAM* PROF. DR. IOAN MITREA (1937-2017)

Vasile DIACONU¹

Cuvinte cheie: arheologie, Ioan Mitrea, așezări, documente, județul Neamț
Keywords: archaeology, Ioan Mitrea, settlements, documents, Neamț County

Nu cu mult timp în urmă vedea lumina tiparului un frumos volum omagial, dedicat profesorului dr. Ioan Mitrea la împlinirea a opt decenii de viață². Am fost onorat să scriu acolo un material în onoarea domniei sale³ și nu puține au fost momentele când reflectam asupra puterii de muncă și a spiritului activ de care dispunea profesorul Mitrea. Din păcate, gândurile mele s-au curmat odată cu existența domniei sale, survenită la 21 iulie 2017. Am știut atunci că arheologia mileniului I p. Chr. a pierdut un mare specialist, care, în aproape șase decenii de activitate, a căutat să aducă importante contribuții la cunoașterea acestui segment cronologic deosebit de important pentru istoria României.

Ar fi poate de prisos să reiau datele de ordin biografic despre prof. dr. Ioan Mitrea, mai ales că multe dintre acestea au fost prezentate și în volumul omagial care i-a fost închinat. Mă voi rezuma doar la câteva gânduri despre legătura mea profesională cu acest mare arheolog, dar mai ales despre contactele sale cu specialiștii unui mic muzeu de provincie, cel de la Târgu Neamț.

În arhiva Muzeului de Istorie și Etnografie se găsesc o serie de documente (scrisori, rapoarte arheologice, dări de seamă, desene)(Fig. 1-4) redactate de prof. dr. Mitrea, prin prisma colaborării sale cu această instituție la săpăturile arheologice de la Davideni și nu numai.

Un prim contact al profesorului Ioan Mitrea cu muzeul târgnețean a avut loc în anul 1966 când, împreună cu Alexandru Artimon, directorul instituției sus menționate, au efectuat săpături de salvare într-o așezare a dacilor liberi de la

¹ Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie TÂRGU NEAMȚ.

² L. E. Istina (ed.), *In Honorem Magistri Ioan Mitrea octogenarii*, Editura Magic Print, Onești, 2017.

³ V. Diaconu, C. D. Nicola, *Le professeur dr. Ioan Mitrea et l'archéologie du Département de Neamț*, în L. E. Istina (ed.), *op. cit.*, p. 47-54.

Topolița (com. Grumăzești, jud. Neamț)⁴. La câțiva ani distanță, odată cu descoperirea și începerea cercetărilor în situl de la Davideni (com. Țibucani, jud. Neamț), muzeul din Târgu Neamț a finanțat parțial sau integral mai multe campanii arheologice. Pentru efectuarea săpăturilor din situl amintit, dr. Ioan Mitrea a colaborat mai întâi cu profesorul Ilie Untaru, apoi cu profesorul Gavril Luca, care au fost, pe rând, directorii micii instituții muzeale de la Târgu Neamț.

Sursele arhivistice indică faptul că în planul de cercetări pentru anii 1972-1975 era inclusă și stațiunea de la Davideni, pentru care urma să se aloce anual suma de 10000 lei⁵, iar pentru perioada 1975-1978 câte 15000 lei⁶. Săpăturile efectuate în perioada respectivă au permis descoperirea mai multor locuințe și complexe arheologice, precum și a unor obiecte care au fost incluse în patrimoniul muzeului, așa cum o arată o listă ce cuprinde artefacte din epoca bronzului și din perioada sec. V-VII p. Chr⁷.

Din a doua parte a anului 1975, când la conducerea muzeului de la Târgu Neamț a venit profesorul Gavril Luca, legăturile cu Ioan Mitrea s-au intensificat, fapt reliefat de corespondența dintre cei doi (Fig. 4). Iată un fragment de scrisoare:

„Stimate tovarășe director

Deși nu ne cunoaștem – decât poate din vedere din anii studenției – trebuie să luăm un prim contact prin intermediul acestor rânduri.

Dorindu-vă succese în noua activitate, țin să vă informez că în ultimii cinci ani, cum probabil ați aflat, am colaborat cu Muzeul de Istorie din Târgu Neamț, având ca obiectiv central cercetările arheologice de la Davideni.

În această așezare, unde sunt materiale începând din epoca neolitică, continuând cu epoca bronzului și fierului, a fost dezvelit în ultimii ani aproape în întregime un sat din sec. VI-VII. [...]

Întrucât doresc ca în jurul lui 20 decembrie să vin la Tg. Neamț pentru prelucrarea materialelor din acest an, ocazie cu care vă voi preda și unele obiecte ce se află la mine pentru studiu (desen, fotografii, etc.), vă rog să găsec materialul din acest an la muzeu. Cred că este adus de la Davideni, nu? [...]

Știu că zilele acestea trebuie să înaintați planul de săpături pentru 1976. Având în vedere importanța descoperirilor de la Davideni, mai ales cele din acest an – printre care aflarea primei cruci din Moldova din sec. VI-VII, ce demonstrează existența unei populații romanizate – vă rog să programați pentru Davideni cel puțin 15000 lei, pentru 1976. [...]

⁴ V. Diaconu, I. Mitrea, *Mărturii arheologice provenite din două așezări ale dacilor liberi aflate în zona subcarpatică a Neamțului*, în *CI, S.N.*, XXXIII, 2014, p. 43-55.

⁵ Arhiva Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț (MIETN), dosar nr. 42/1972.

⁶ Arhiva MIETN, dosar nr. 55/1976.

⁷ Arhiva MIETN, dosar nr. 54/1975.

În altă ordine de idei, știu că în această perioadă vi s-au cerut propuneri pentru piesele care să fie incluse în patrimoniul cultural național. Dacă dați lista până vin eu, de la Davideni treceți următoarele piese:

1. *Fragment de vas din sec. VI-VII având incizată o cruce (dovadă a romanității)*
2. *Pieptene din os, decorat, bilateral.*
3. *Tipar pentru bijuterii*
4. *2 fibule romano-bizantine (una de bronz, alta de fier)*
5. *Cruce din metal, de tip bizantin, datată în sec. VI-VII. [...]»⁸.*

Dintr-o altă scrisoare pot fi extrase câteva informații privitoare la documentația de șantier care urma să fie întocmită pentru anul 1975:

„2.I.1976

Stimate domnule Luca

Vă trimit materialele solicitate și anume:

1. *Raportul preliminar*
2. *Lista inventar*
3. *Proiectul planului de săpături*
4. *Planul general al săpăturilor*
5. *Planul și profilele locuințelor săpate în 1975*
6. *Fotografia locuinței L.14*

Vă rog ca toate materialele de la punctele 1-2-3 să fie scrise la mașină. Păstrați la muzeu cel puțin 2 exemplare.

Planul general al săpăturilor îl anexați în forma aceasta, este tras la xerox. Mai am alte exemplare și pentru noi. Planurile și profilele locuințelor săpate în 1975 (L.14 - L.17) vi le trimit în original. La situația trimisă la București, vă rog să anexați copii executate pe calc (sau altă hârtie). Nu dați aceste originale, că nu mai am exemplare pentru noi. Puteți anexa și fotografii pentru L.14, întrucât am clișeu și putem face alte exemplare.

Vă rog să rezolvați dumneavoastră aceste probleme în timp util.

Obiectele din 1975 ce se află la mine vi le predau când vin la Tg. Neamț [...]»⁹.

Cât privește campania de săpături arheologice din 1977, o altă epistolă a profesorului Mitrea ne oferă unele detalii despre organizarea acesteia:

⁸ Arhiva MIETN, dosar nr. 54/1975.

⁹ Arhiva MIETN, dosar nr. 56/1976.

„Bacău 3. VIII. 1977

Stimate tov. profesor Luca

Câteva săptămâni în urmă v-am trimis o scrisoare (adresă/recomandată) prin care vă solicitam câteva date în legătură cu șantierul de la Davideni. [...] Iată de ce revin rugându-vă să-mi comunicați dacă sunteți de acord să începem cercetările în jurul lui 23 august și pe ce bani putem conta. Vă rog să-mi comunicați și dacă puteți participa la cercetări, mai ales în prima etapă. În acest caz am putea începe cercetările chiar de la 15 august. Eu fac săpături acum la Izvoare – Bahna, dar aș putea veni pentru două zile la Davideni (să trasăm primele secțiuni). Dumnezeuoastră ați putea rămâne singur două-trei zile până închei eu la Izvoare Bahna apoi aș veni și eu și am continua cercetările la Davideni[...]”¹⁰.

Deși săpăturile de la Davideni au fost publicate într-o lucrare monografică¹¹, totuși considerăm util să anexăm și textele câtorva rapoarte de cercetare arheologică, pentru diferite etape ale investigațiilor din acest sit.

„Muzeul de Istorie Tg. Neamț

Raport preliminar de cercetare arheologică

Stațiunea: Davideni, com. Țibucani, jud. Neamț

Campania: 1975

Cercetare (colectiv): Ioan Mitrea (Bacău), Ilie Untaru (Muz. Tg. Neamț)

Caracterul cercetărilor: de durată (1970-1975)

A. Date despre stațiune

a. Așezarea de la Davideni este situată în apropierea satului Davideni, com. Țibucani, jud. Neamț.

Punctul este situat pe terasa din dreapta râului Moldova, la locul numit „La izvoare-Spiești”, la circa 2 km nord de Davideni.

În această așezare se efectuează cercetări sistematice din 1970, făcându-se anual săpături pe o durată de 15-30 de zile.

În anii 1970-1975, săpăturile arheologice au fost conduse de I. Mitrea, lect. la Instit. Ped. Bacău, având colab. pe I. Untaru (Muz. Tg. Neamț).

¹⁰ Arhiva MIETN, dosar nr. 77/1971-1979.

¹¹ I. Mitrea, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, BMA, IX, Ed. Constantin Matasă, Piatra-Neamț, 2001.

b. Prin cercet. întreprinse în așezare în cele șase campanii, a fost dezvelită parțial o așezare întinsă, nefortificată.

c. Cele mai vechi urme de locuire, descop. la Davideni, aparțin ep. neolitice. Acestei epoci îi aparțin câteva vetre, cu sporadice materiale ceramice, caracteristice cult. Precucuteni. Peste nivelul neolitic s-au descoperit materiale caracteristice cult. Noua. În mai multe sectoare ale așezării, în cursul cercetărilor arheologice, au fost descoperite și materiale care indică un nivel de locuire hallstattian, precum și o așezare corespunzătoare epocii La Tene (cu elemente de tip bastarnic). Cele mai numeroase materiale descop. la Davideni, aparțin ultimului strat arheologic, ce indică o intensă așezare din epoca form. pop. român (sec. V – VII e.n.). Așezarea prefeudală din sec. V-VII e.n. a constituit obiectivul principal al cercet. arheolog. din anii 1970/75.

d. Așezarea a fost cercetată prin săparea de secțiuni paralele, toate pe direcția E-V, urmărindu-se interceptarea complexelor de locuire, aparținând așezării prefeudale. Cercet. s-au concentrat în zona din jurul bazinului de acumulare, mărginit de izvoare naturale, extinzându-se în special spre limita de nord a așezării. Plasarea săpăt. (respectiv secțiunilor) într-un sector sau altul al așezării s-a făcut în fiecare an și în funcție de repartizarea culturilor (mai ales cultiv. cu legume).

În ac. așezare prefeudală s-au descoperit până acum, prin săparea a 28 de secțiuni, un nr. de 17 locuințe. Dispunerea secțiunilor și locuințelor se vede din planul general al săpăt. anexat prezentului raport.

În 1975 au fost săpate secțiunile XXVIII, XXIX, în care au fost surprinse 4 locuințe, aparținând așezării prefeudale (L.14, 15, 16, 17).

B. Descrierea descop. pe straturi și nivele

a. În cursul săpăt. din 1975 au fost descop. urme sporadice de materiale apart. com. primitive. Cele mai bogate materiale au fost descop. în strat. prefeudal, în special în groapa locuințelor. Cele 4 locuințe descop. în 1975 sunt de tipul celor adâncite parțial, având instalații pentru încălzit și prepararea hranei. Rețin atenția locuințele 14, 15, în care au fost amenajate două cuptoare din lut și o vatră deschisă.

Pentru dimensiunile ac. locuințe (a se vedea pl. și profilele anexate).

b. Ceramica descop. în 1975, în locuințe, se împarte în două mari categorii: ceramica lucrată cu mâna, care deține ponderea cea mai mare și ceramica lucrată la roată, din pastă cu microprundișuri, care poate fi pusă, fără rezerve, pe seama populației autohtone.

Dintre obiectele de interes deosebit descoperite în 1975 menționăm o cruciuliță din metal (având lipsă unul din brațe), și a unei fibule de fier, cu acul desprins de pe resortul de prindere de la capătul corpului arcuit.

C. Concluzii

Săpăt. de la Davideni din 1975 au scos la iveală materiale deosebit de importante din p.d.v. științific și muzeistic. În primul rând amintim că invent. aflat în cele 4 locuințe vine să întregască imaginea cu privire la cultura materială a autohtonilor din sec. V-VII, să prezinte o diferență mai clară a elementelor slave prezente în ac. regiuni din a doua jum. a sec. VI-lea. Ponderea cea mai mare o au elementele de factură autohtonă, care își pun amprenta pe aspectul întregii culturi din ac. așezare. Descop. din acest an – ceramica, dif. ob. de inventar și în primul rând cruciulița metalică, dovedesc nu numai continuitatea pop. autohtone ci și romanitatea acestei pop. Este vorba despre o pop. care îmbrățișase creștinismul, așa cum dovedesc amuletele și fragm. de ceramică cu semnul crucii incizate, din anii anteriori.

Se impune continuarea cercet. cu fonduri sporite, întrucât rezult. cercet. de până acum impun această așezare ca reprezentativă nu numai pt. zona centrală a Mold., ci în genere a terit. de la est de Carpați, în privința dovedirii continuității și romanității pop. autoht. din sec. VI-VII. [...]”¹².

Anexăm și textul raportului pentru săpăturile din 1978.

*„Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău
Complexul Muzeistic Neamț - Secția Tg. Neamț*

Raport preliminar de cercetare arheologică

Stațiunea: Davideni, jud. Neamț

Campania 1978

Colectiv de cercetare: Ioan Mitrea – responsabil de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău) și Luca Gavrila (Complexul Muzeistic Neamț - secția Tg. Neamț)

Caracterul lucrărilor: de durată

În campania de cercetări din 1978 au fost continuate săpăturile în așezarea de la Davideni, punctul „La Izvoare – Spiești”

A fost săpată secțiunea S. 43, cu dimensiunile de 150 m lungime și 1,50 lățime.

S-a descoperit o locuință de tipul celor parțial adâncite în pământ, un cuptor din lut cruțat, construit în aer liber și un inventar format în special din ceramică și câteva obiecte din fier și lut.

Locuința L.22, descoperită în S. 43, este situată spre marginea de nord-est a așezării. Este un semibordei de formă rectangulară în plan, având colțurile mult rotunjite, iar laturile de 3,80 x 4,50 m. Partea săpată în pământ se adâncea cu 0,50 – 0,65 m față de nivelul vechi de călcare. În colțul de nord-est s-a aflat

¹² Arhiva MIETN, dosar nr. 67, 1971-1979.

intrarea în locuință, formată dintr-un prag, mai ridicat cu 0,15 m față de podea și lat de cca. 0,90 m. La 1,50 m de lățimile de vest și de sud a fost un cuptor din pietre, având gura orientată spre sud, în partea opusă intrării.

La baza cuptorului s-au folosit pietre mari. Vatra pietrarului, de formă ovală, mult alungită, era puțin albiată față de podea (cu cca. 8 cm). Grosimea arsurii la vatră era de 5-6 cm.

Inventar. În umplutură și mai ales printre pietrele prăbușite de la cuptor, s-au găsit mai multe fragmente ceramice. Majoritatea ceramicii provine din vase de tip borcan, de mărime mică și mijlocie, confecționate cu mâna, din pastă cu cioburi în compoziție. Fundurile acestor vase sunt îngroșate, gura largă și buza mai mult sau mai puțin răsfrântă.

Un fragment are creștături pe buză. S-au găsit și două fragmente din marginea unor tîpsii, cu buza răsfrântă; pe unul din fragmente a fost un ornament constând din alveole.

Din categoria ceramicii lucrate la roată, s-a găsit un singur fragment, din corpul unui vas borcan, confecționat din pastă negricioasă, cu nisip în compoziție, de unde și aspectul aspru. În umplutura locuinței L. 22 s-au mai găsit și două fragmente de lame de cuțit din fier.

La capătul de est al secțiunii XLIII s-a descoperit un cuptor din lut cruțat, realizat în aer liber. Este al patrulea cuptor de acest fel descoperit în așezarea de la Davideni.

Cuptorul descoperit (notat C4/1978), are o formă aproximativ ovoidală în plan orizontal, cu diametrele de 1,20 x 1,35 m, având gura întărită cu pietre și vatra arsă puternic, bolta cuptorului a fost distrusă (răzuită) de lucrările agricole.

După curbura părții păstrate, se pare că înălțimea bolții cuptorului a fost de circa 0,35-0,40 m. Gura cuptorului era orientată spre est, respectiv spre partea joasă a pantei.

În cuptor, spre marginea de vest a vetrei, respectiv spre fundul cuptorului, s-au găsit oase mari de bovide, deasupra unui fragment din gura unui vas de tip borcan, lucrat cu mâna.

În restul stratului de cultură, corespunzând așezării prefeudale s-au mai găsit câteva fragmente ceramice, un cuțit din fier fragmentar și o jumătate dintr-o fusaiolă.

Întregul material recoltat în 1978 își găsește analogii în descoperirile din anii anteriori de la Davideni, precum și în alte așezări din Moldova din sec. V-VII e.n. Pe această bază, atribuim locuința și cuptorul dezvelite în 1978, ca și inventarul menționat, așezării din sec. V-VII de la Davideni.

*Responsabil de șantier
Ioan Mitrea¹³*

¹³ Arhiva MIETN, dosar nr. 67, 1971-1979.

Toate aceste restituiri documentare, departe de a aduce foarte multe elemente de noutate, reflectă, secvențial, aspecte ale muncii arheologice depuse de dr. Ioan Mitrea. Este, de altfel, recunoscut faptul că cercetarea sitului de la Davideni a fost, poate, cel mai important proiect al celui amintit mai sus. Pentru ceea ce înseamnă zorii medievalității la est de Carpați, așezarea de la Davideni este unul din cele mai semnificative reperi, motiv pentru care eforturile profesorului Mitrea merită toată considerația.

Personal, am avut onoarea să-l întâlnesc pe profesorul Mitrea la o sesiune științifică a Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad, în anul 2008, și nu a fost deloc simplu, ca tânăr aspirant în tainele arheologiei, să îi câștig încrederea. Sobrietatea și spiritul critic, specifice domniei sale, au fost într-o primă fază un fel de bariere pentru mine și colegii mei mai tineri. În timp, după ce profesorul Mitrea a cunoscut câte ceva din modesta noastră activitate, am reușit să închegăm o legătură profesională destul de solidă. Ca fondator și coordonator al revistei „Zargidava”, mi-a adresat invitația de a participa cu studii de arheologie la apariția respectivei publicații, fapt ce m-a onorat și a reprezentat, în același timp, un bun impuls pentru activitatea mea științifică. Deși experiența noastră în domeniul arheologiei nu suporta comparație, am fost plăcut surprins să constat că mă bucuram de încrederea domniei sale, astfel că am ajuns să colaborăm inclusiv la publicarea unui studiu de specialitate¹⁴. Nu în ultimul rând merită să amintesc că profesorul Mitrea a fost cel care, cu multă generozitate, m-a recomandat Societății de Științe Istorice din România pentru a fi acceptat ca membru al filialei Bacău. Desigur, sfaturile, îndemnul, aprecierile și chiar criticile domniei sale au constituit adesea impulsurile necesare pentru a parcurge diversele etape ale activității mele de muzeograf, arheolog și tânăr cercetător. Pentru toate acestea îi datorez profundă recunoștință.

Dacă ceea ce cândva, în literatura de specialitate, s-a numit „mileniul întunecat” nu mai este chiar așa de obscur, lucrul acesta se datorează și muncii asidue a celui care a fost arheologul și istoricul dr. Ioan Mitrea. Generații de specialiști îi datorează un bogat bagaj de informații, iar câteva instituții muzeale îi sunt recunoscătoare pentru contribuția sa la îmbogățirea patrimoniului cu vestigiile arheologice pe care, cu multă dăruire, a știut să le scoată la lumină.

SIT TIBI TERRA LEVIS!

¹⁴ Vezi nota 4.

*SOME RESTITUTIONS REGARDING THE HISTORY OF
ARCHAEOLOGY WITHIN THE COUNTY OF NEAMȚ.*
*IN MEMORIAM PROF. IOAN MITREA PHD (1937-2017)**

(Abstract)

The paper provides a series of pieces of information and archive documents regarding the archaeological activity undertaken by prof. Ion Mitrea PhD. Most documentary sources refer to the researches of Davideni (Neamț), as it was there, in Davideni, that the largest 1st millennium site east of the Carpathians was investigated through archaeological excavations.

List of Illustrations:

- Fig. 1. Notice regarding the issuance of the archaeological excavation permit for the site of Davideni.
- Fig. 2. Drawing of dwelling L.14 of Davideni (author Ioan Mitrea).
- Fig. 3. First page of an archeological report for the 1976 excavations of Davideni.
- Fig. 4. A letter sent by Ioan Mitrea to Gavril Luca, employee of the Histoy Museum of Târgu Neamț.

* Rezumat tradus de Coralia Coștaș.

COMITETUL DE CULTURA SI EDUCATIE SOCIALISTA
AL JUDETELUI NEAMT

Nr.632 din 5 iulie 1976

C ă t r e,

Muzeul de istorie
Tirgu Neamt

Vă aducem la cunoștință că prin adresa nr.6921 din 24 iunie 1976, Direcția patrimoniului cultural național din C.C.E.S. a aprobat pentru acest an următoarele șantiere arheologice:

1. DAVIDENI-TIBUCANI = responsabil IOAN MITREA
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

Orice altă săpătură arheologică este interzisă, cheltuielile efectuate imputându-se celor vinovați.

De asemenea, până la data de 1 august a.c. ne veți prezenta propuneri pentru planul de cercetare științifică pe anul 1977 și pent u perioada 1977 - 1980, avînd în vedere corelarea fondurilor cu personalul de specialitate existent și cu prioritățile tematice care rezultă din recentele documente de partid și de stat.

 P R E S E D I N T E,
 Dumitru Birlădeanu

Fig. 1. Adresă referitoare la emiterea autorizației de săpătură arheologică pentru situl de la Davideni

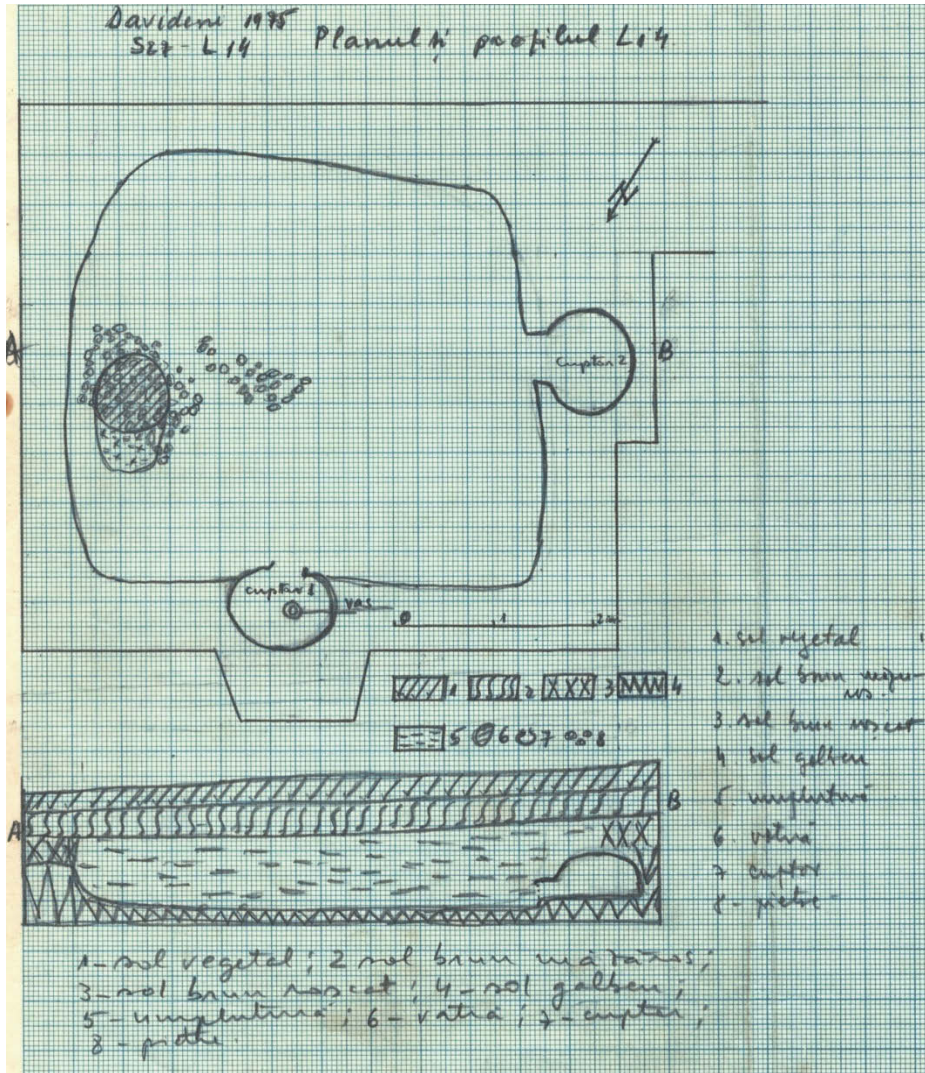

Fig. 2. Desenul locuinței L.14 de la Davideni (autor Ioan Mitrea)

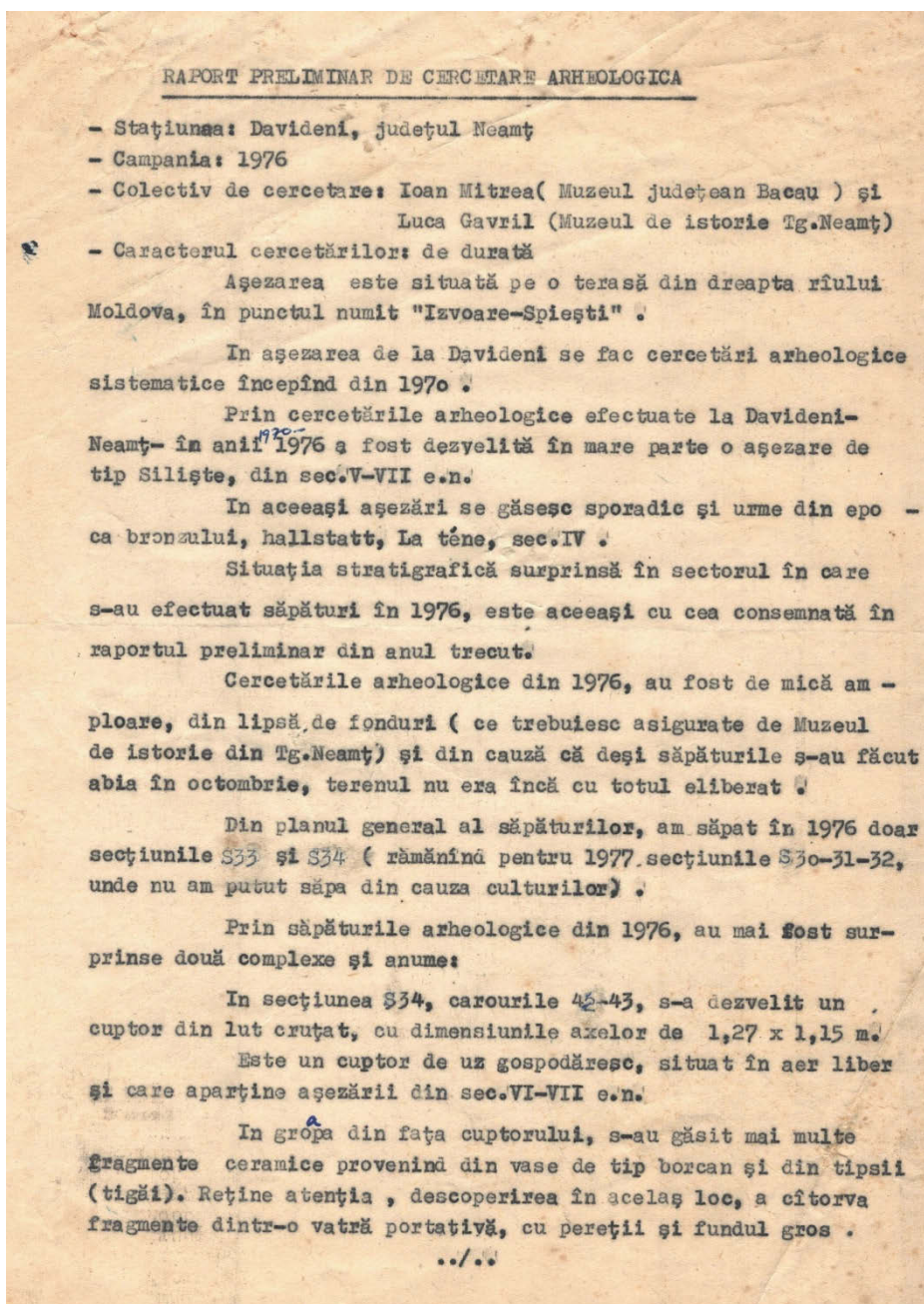

Fig. 3. Prima pagină a unui raport arheologic pentru săpăturile de la Davideni din anul 1976

Bacău 10 VII 1980

Stimate domnule Luca,

Nu știu dacă ai primit scrisoarea mea de săptămîna trecută, întîmîc nu am primit pînă acum răspuns.

Te rugăm să mergi pînă la Davideni, să vezi unde putem începe săpăturile și cînd? Avem autorizație, am vorbit cu Ștefan Cuss, vom avea cca. 10.000 lei pentru acest an. Putem săpa fie la "Povara Spiesti" sau la "Cute" (lungă față). Dacă mergi la Davideni discută și la CAP - poate ne interzic în acest an să ne eliberez terenul. Aștept răspunsul (scris sau telefonic la muzeu sau acasă seara), pentru a ști cum îmi planific alte activități inclusiv concediul. Cînd mergi în concediu? Cu bine și
 cu bine și

Fig. 4. O scrisoare a lui Ioan Mitrea către Gavril Luca de la Muzeul de Istorie din Târgu Neamț